

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Д. М. Душейко

**ЗБІРНИК ВИБРАНИХ ТЕРМІНІВ
З МАКРОЕКОНОМІКИ**

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2005

УДК 330.101.541

Душейко Д.М. Збірник вибраних термінів з макроекономіки.
– Миколаїв: НУК, 2005. – 42 с.

Кафедра основ економічної теорії

Збірник містить основні терміни з сучасної макроекономіки з їх англійськими еквівалентами і має надати допомогу студентам при вивченні курсу макроекономіки, підготовці до заліків та іспитів, написанні контрольних робіт.

Призначений для студентів економічних спеціальностей всіх форм навчання.

Рецензент канд. техн. наук, проф. О.П. Гурченков

ВСТУП

Відокремлення предмету сучасної макроекономіки визначає специфічну термінологію, яку наявні загальноекономічні словниково-довідникові видання не можуть відобразити в обсязі, потрібному при вивченні предмету. Ця обставина значною мірою вплинула на рішення про підготовку "Збірника вибраних термінів з макроекономіки", основне призначення якого – інформаційна та методична допомога студентам при вивченні курсу. Найбільш ефективна така допомога при самостійній роботі студентів: під час виконання контрольних робіт, тестових завдань, підготовці до складання іспитів та заліків.

При підготовці збірника використано сучасні видання з макроекономіки, економічні словники, матеріали періодичних видань. Зокрема, використано "Економікс" С. Фішера, Р. Дорнбуша, Р. Шмалензі; К. Макконнелла та С. Брю; П. Самуельсона і В. Нордхауса; українські видання з макроекономіки, зокрема "Мікроекономіка і макроекономіка" за редакцією С. Будаговської, "Макроекономіка" за редакцією С. Панчишина та інші. Серед розмаїття російських видань, які використовувалися при роботі над збірником, слід відмітити "Введение в макроэкономику" Т.Ю. Матвеевой. Крім того, автор звертався до електронної термінологічної бази Glossary.ru.

Особливістю даного збірника є наведення оригінальних англійських термінів поряд з українськими. Такий підхід обумовлений специфічністю формування української макроекономічної термінології, головним шляхом розвитку якої залишається запозичення з англійської.

При користуванні збірником слід звернути увагу на певні особливості подання матеріалу. У тексті статті термін або терміни, що формують її назву, замінюються першою літерою (літерами). Наприклад: Банківські резерви – Б. р. Якщо в імені статті наведено абревіатуру терміна (українську або англійську), то в тексті замість скрочення з перших літер використовується саме абревіатура. Наприклад: Особистий використовуваний дохід – ОВД.

Курсивом виділено терміни, до яких автор рекомендує звернутися в разі необхідності в цьому словнику. Наприклад, в статті "Абсолютного доходу теорія" – термін "*гранична схильність до споживання*".

Якщо в тексті словникової статті рекомендований термін не зустрічається, то в кінці він поданий окремо курсивом з великої літери з вказівкою "дивись також" – "Див. тж. ". Наприклад, у статті "Блага" дається рекомендація: Див. тж. *Ринок благ*.

Синоніми назви словникової статті виділено **напівжирним шрифтом** і скороченням від слова "також". Наприклад, до назви статті "Ефект храповика" виділено синонім: Тж. **Інерційний ефект**.

Крім того, в тексті напівжирне виділення використовується при акцентуванні на значному понятті, при введенні класифікації основного терміну. Наприклад, в статті "Державний борг" виділено класифікацію державного боргу: **Внутрішній Д. б. і Зовнішній Д. б.**

А

Абсорбція – Absorption. Частина ВВП, яка купується вітчизняними *суб'єктами макроекономіки (домогосподарствами, фірмами, державою)*, тобто $C + I + G$.

Абсолютного доходу теорія – Absolute income theory. Теорія споживання, яка запропонована Дж. М. Кейнсом. Вона заснована на таких передумовах: рівень споживання залежить лише від абсолютної величини *особистого використовуваного доходу* домогосподарств, і ця залежність позитивна; в економіці працює психологічний закон, згідно з яким "люди схильні збільшувати своє споживання із зростанням доходу, але меншою мірою, ніж зростає дохід". Це пояснюється тим, що оскільки особистий використовуваний дохід поділяється на споживання і заощадження, то із його зростанням збільшуються й споживання, й заощадження. Тому в економіці існують певні поведінкові коефіцієнти, які Дж. М. Кейнс назвав "*гранична схильність до споживання*" і "*гранична схильність до заощадження*".

Автономні показники – Autonomous values. Показники, незалежні від впливу інших (на відміну від *індукованих показників*).

Агенти (макроекономіки) – Agents (of macroeconomics). Те саме, що й дійові особи, *суб'єкти макроекономіки*.

Агрегування – Aggregation. Об'єднання окремих елементів в єдине ціле, у сукупність, тобто в **агрегат**. А. завжди засновується на абстрагуванні, тобто на нехтуванні несуттєвими моментами і виділенні найбільш значних, суттєвих рис, закономірностей економічних процесів і явищ. А. є найважливішою особливістю макроекономічного аналізу, тому макроекономіку також називають "агрегованою економікою".

Анклави – Enclaves. Території, які не входять в економічну територію країни, зокрема іноземні військові бази, посольства.

Б

Баланс народного господарства – БНГ. Перша офіційна система обліку макроекономічних результатів. БНГ розроблений у 20-х роках ХХ ст. радянськими економістами. Свого часу ця сис-

тема дала змогу отримати достатньо повну інформацію про механізм сукупного відтворення в умовах централізованої планової економіки, основні пропорції та взаємозв'язки в економіці, темпи економічного зростання тощо. БНГ не відповідає вимогам ринкової економіки. Країни, які використовували БНГ, почали перехід до використання *Системи національних рахунків*, яка є міжнародним стандартом макроекономічного обліку, рекомендованим до застосування Статистичною комісією ООН.

Банківська система на основі часткових резервів – Fractional-reserve banking. Правила сучасної банківської системи, які зобов'язують фінансові інститути (зокрема, комерційні банки) у законодавчому порядку зберігати частину *банківських резервів* у формі депозитів у *центральному банку* (або у вигляді готівки).

Банківські гроші – Bank money. Гроші, що створюються банками, зокрема чекові рахунки (частина М1), котрі з'являються в результаті багаторазового збільшення *банківських резервів*.

Банківські резерви – Reserves, bank. Та частина внесків, яку комерційні банки зберігають у вигляді готівки або безпроцентних депозитів у *центральному банку*. **Розрізняють фактичні Б. р.** (за фактом наявності), **обов'язкові Б. р.** (згідно з нормами резервування) і **надлишкові Б. р.** (перевищення фактичних над обов'язковими).

Безробітні – Unemployed. Для того щоб людина вважалася безробітною, необхідно одночасне виконання трьох вимог до неї: а) відсутність роботи; б) активне намагання знайти роботу; в) готовність одразу стати до роботи.

Блага (економічні) – Goods. Все, що може задовольнити *потреби*, тобто товари і послуги. Виробництвом благ (продуктів) займаються *фірми*, використовуючи *ресурси*. Див. тж. *Ринок благ*.

Боргова криза (дефолт) – Debt crisis. Default. Неспроможність країни-боржника обслуговувати зовнішню заборгованість відповідно до початкових угод (сплачувати основну суму боргу і відсотки за боргом).

В

Валові приватні внутрішні інвестиції – Gross private internal investments. Сукупні інвестиції (*чисті інвестиції та відновні інвес-*

тиції (амортизація)), які здійснюються приватними фірмами-резидентами (закордонні інвестиції враховуються у складі *чистого експорту*, державні інвестиції – у складі *державних закупок товарів та послуг*). Компонент при підрахунку ВВП за витратами. Див. тж. *Інвестиційні витрати*.

Відкрита економіка – Open economy. Поєднання *закритої економіки та решти світу*. Економіка, яка бере участь у міжнародній торгівлі (тобто здійснює *експорт та імпорт*) товарами і капіталом з іншими країнами.

Відновні інвестиції – Capital consumption allowances. Термін із *Системи національних рахунків (СНР)*, який позначає ту частину *інвестиційних витрат*, яка йде на відшкодування зносу *капіталу*. Величина В. і. дорівнює амортизації.

Вилучення – Leakages. Частина *національного доходу*, яка не використовується *домогосподарствами на споживання* вітчизняних благ (товарів і послуг). В. складаються із *заощаджень (S)*, *чистих податків (T)* і сальдо витрат на імпорт (*чистого імпорту – M*): $S + T + M$. За умов рівноваги В. сумарно дорівнюють *ін'єкціям*.

Г

Гнучкість цін – Price flexibility. Така поведінка цін, за якої вони миттєво змінюються у відповідь на зміни у *сукупній пропозиції та сукупному попиті на ринку благ і ринку ресурсів*. Г. ц. – механізм, який дозволяє економіці певною мірою бути саморегульованій (реагувати на *шоки*, адаптуватися до змін). При цьому Г. ц. на *кінцеву продукцію* (на ринку продуктів) і *фактори виробництва* (на ринку ресурсів) різні. Найменш гнучкими є ціни на робочу силу, особливо у бік зниження. Г. ц. – одне з найголовніших припущень *класичної школи*, на відміну від *кейнсіанства*, яке ґрунтується на припущенні про жорсткість цін.

Гранична схильність до заощадження – Marginal propensity to savings (MPS). Один із кейнсіанських поведінкових коефіцієнтів. Являє собою відношення приросту *заощаджень* домогосподарств (ΔS) до приросту їх *використовуваного доходу* [$\Delta(Y-T)$]: $MPS = \Delta S / \Delta(Y-T)$. MPS показує, як зміниться обсяг заощаджень домогосподарств із зміною їх *використовуваного доходу на одиницю*.

Використовується у кейнсіанській функції заощадження. Оскільки особистий використовуваний дохід домогосподарств розподіляється на споживання (C) і заощадження (S), тобто $(Y-T) = C + S$, то завжди $MPS \leq 1$ і $MPS + MPC = 1$.

Гранична схильність до споживання – Marginal propensity to consume (MPC). Один із кейнсіанських поведінкових коефіцієнтів. Являє собою відношення приросту *споживчих витрат* домогосподарств (ΔC) до приросту їх *використовуваного доходу* $[\Delta(Y-T)]$: $MPC = \Delta C / \Delta(Y-T)$. MPC показує, як зміниться обсяг споживчих витрат домогосподарств із зміною їх використовуваного доходу на одиницю. Використовується у *кейнсіанській функції споживання*. Оскільки особистий використовуваний дохід домогосподарств розподіляється на споживання (C) і заощадження (S), тобто $(Y-T) = C + S$, то завжди $MPC \leq 1$ і $MPC + MPS = 1$.

Грошова база – Monetary base. Чисті грошові зобов'язання (пасиви) уряду, які зберігаються у населення. Як правило, Г. б. дорівнює сумі готівки та банківських резервів. Тж. **Високоефективні гроші; Гроші підвищеної сили.**

Грошові агрегати – Monetary aggregates. Особливе поєднання ліквідних фінансових активів, які є альтернативними вимірниками обсягу та структури *грошової маси*. Склад і кількість застосовуваних Г. а. визначається особливостями фінансової системи і різняться залежно від країни. В Україні Г. а. визначаються таким чином: **Г. а. М0:** гроші поза банками (готівка); **Г. а. М1:** М0 + + кошти на розрахункових і поточних рахунках; **Г. а. М2:** М1 + 1) строкові депозити; 2) кошти на рахунках капітальних вкладень підприємств та організацій; 3) кошти Держстраху; 4) валютні заощадження; **Г. а. М3:** М2 + кошти клієнтів за трастовими операціями банків. Г. а. різняться між собою ступенем ліквідності, швидкістю обігу, функціональною роллю в економіці, участю в інфляції.

Д

Девальвація – Devaluation. Офіційне зниження попередньо встановленої вартості національної валюти. Р. можлива за умов фіксованого *валютного курсу*, за умов гнучкого валютного курсу відбувається знецінення валюти.

Дезінвестиції – Desinvestment. Падіння обсягу інвестицій. Як правило, Д. – результат *депресії*.

Дезінфляція – Desinflation. Уповільнення темпів *інфляції* в економіці.

Декретні гроші – Fiat monies. Гроші, які *державна* (уряд) проголосила обов'язковими для прийому при обміні та в якості законного способу сплати боргів.

Депресія (спад) – Depression. Одна з фаз *економічного циклу*, яка характеризується загальним падінням обсягу виробництва та зайнятості.

Держава (державний сектор) – Government. Сукупність центральних та місцевих органів влади. Д. – самостійний, раціонально діючий суб'єкт, метою економічної діяльності (місцією) якого є максимізація суспільного добробуту та ліквідація *неспроможності ринку*. Забезпечуючи суспільний добробут, Д. виступає в ролі: 1) *виробника суспільних благ* (фінансування виробництва яких здійснюється за рахунок *податків*, тобто Д. формує *витік "чисті податки"*); 2) *покупця товарів та послуг* для забезпечення власного функціонування (формує *ін'єкцію "державні витрати"*); 3) *перерозподільника ВВП* через систему *податків та трансфертів*; 4) *кредитора або позичальника на фінансових ринках* – залежно від стану державного бюджету; регулятором і організатором функціонування ринкової економіки, ліквідуючи неспроможності ринку. Вона створює і підтримує інституціональні основи функціонування економіки (законодавство, внутрішня та зовнішня безпека, екологія і т. ін.), забезпечує і контролює *пропозицію грошей* в економіці, проводить *економічну політику*.

Державне споживання – Government consumption. Витрати на утримання державних закладів, що забезпечують суспільні блага (безпеку, правопорядок, політичне управління, соціальну і виробничу інфраструктуру), а також послуги (платню) робітників державного сектора. Д. с. входить до складу *державних закупок товарів і послуг*.

Державні витрати – Government spendings. Витрати *держави* на придбання товарів і послуг для забезпечення *суспільних благ*, а також трансфертні платежі і виплати процентів за державними облігаціями. Слід відрізняти від *державних закупок товарів і послуг*.

Державні закупки товарів і послуг – Government spending, Government purchases (G). Третій компонент ВВП при його підрахунку за методом витрат (разом із *споживчими витратами, інвестиційними витратами, чистим експортом*). Включає в себе: *державне споживання, державні інвестиції*. Слід розрізняти поняття "державні закупки товарів і послуг" і "державні витрати". Останнє включає в себе також трансферти, виплату процентів за державними облігаціями, які не враховуються у складі ВВП.

Державні інвестиції – Government investments. Інвестиційні витрати державних підприємств. При розрахунку ВВП враховуються у складі *державних закупок товарів і послуг*.

Державні трансферти – Transfer payments, government. Платежі *домогосподарствам і фірмам* з боку держави, які не вимагають зворотніх зобов'язань. Для домогосподарств Д. т.: пенсії, стипендії, соціальна допомога. Як правило, Д. т. для сектора фірм мають назву *субсидії*. Д. т. входять до складу *державних витрат*.

Державний борг – Public debt. Загальна сума заборгованості уряду власникам державних цінних паперів, що дорівнює сумі його минулих бюджетних дефіцитів мінус бюджетні надлишки. **Внутрішній Д. б.** – заборгованість держави домогосподарствам і фірмам даної країни, які володіють цінними паперами, випущеними її урядом. **Зовнішній Д. б.** – це заборгованість держави перед іноземними громадянами, фірмами, урядами та міжнародними фінансовими організаціями.

Державне невтручання (в економіку) – Laissez faire, laissez passer (фр.). Принцип *класичної школи*, згідно з яким державне втручання в економіку зайве, оскільки економіка має здатність до саморегулювання, тобто здатна автоматично досягати рівноваги між *сукупним попитом і сукупною пропозицією* за умов *повної зайнятості* ресурсів.

Державне втручання (в економіку) – Government intervention. Принцип *кейнсіанства*, згідно з яким Д. в. в економіку необхідне, оскільки вона не здатна самостійно забезпечити рівновагу між *сукупним попитом і сукупною пропозицією* за умов *повної зайнятості* ресурсів. За Дж. М. Кейнсом, змінами у державних витратах можливо регулювати величину сукупного попиту (проводити *фіскальну політику*), оскільки саме сукупний попит є рушій-

ною силою економіки. За сучасних поглядів на Д. в. держава має застосовувати як фіскальну, так і монетарну політику.

Дефляція – Deflation. Зниження загального рівня цін в економіці. Явище, зворотнє до *інфляції*.

Довгострокова рівновага – Long-run equilibrium. Стан економіки, який графічно визначається перетином трьох ліній: *сукупного попиту (AD)*, *сукупної пропозиції у короткостроковому періоді (SRAS)* і лінією сукупної пропозиції у довгостроковому періоді (*LRAS*). Д. р. характеризується: а) збалансованістю цін на фактори виробництва (на *ринку ресурсів*) і на кінцеву продукцію (на *ринку благ*); б) дорівненням загальних *запланованих витрат потенційному ВВП*; в) дорівненням сукупного попиту сукупній пропозиції.

Додана вартість – Value added. Різниця між валовим доходом від реалізації (вартістю *кінцевої продукції*) і вартістю *проміжної продукції* (вартістю сировини та матеріалів, які фірма закуповує в інших фірм). При цьому всі внутрішні витрати фірми (заробітна плата, амортизація, проценти від використання капіталу і т. ін.), а також прибуток фірми включаються до складу Д. в. Додатна вартість – чистий внесок кожного виробника (фірми) у сукупний обсяг виробництва (ВВП), Д. в. слід відрізнити від *додаткової вартості*.

Додаткова вартість – Surplus value. Величина, на яку вартість створеного робітником за певний період продукту перевищує вартість його робочої сили. Д. в. слід відрізнити від *доданої вартості*.

Доларизація економіки – Dollarization of economy. Ситуація, за якої іноземна валюта (як правило, американський долар) виконує роль більш стабільного й надійного посередника у фінансових відносинах, ніж національна валюта.

Домогосподарства (сектор домогосподарств) – Households. Самостійний, раціонально діючий суб'єкт *макроекономіки*, метою економічної діяльності якого є максимізація корисності від споживання *благ*. Д. є: 1) **власником економічних ресурсів** (землі, капіталу, праці, підприємницького хисту), які вони продають на ринку ресурсів, отримуючи відповідні доходи (ренду, процент, заробітну плату, прибуток); 2) **основним покупцем товарів і послуг (благ)**; 3) **основним заощаджувальником, внутрішнім кредитором**, тобто

Д. формують пропозицію кредитних коштів в економіці на *фінансових ринках* (формують *виток "заощадження"*). Д. розглядаються як результат *агрегування* всіх наявних Д. в економічній системі, що разом із *фірмами формують приватний сектор економіки*.

Доходи власників (неінкорпорованих) – Proprietors` income. Термін з *Системи національних рахунків*, який по суті є одним з видів *прибутку*: прибуток приватних підприємців, одноосібних власників. Тобто прибуток некорпоративного (індивідуального) сектору економіки.

Е

Економічна політика – Economic policy. Policy. Сукупність заходів *держави* щодо зміни економічної ситуації у бажаному напрямку. Е. п. можна поділити таким чином: а) **структурна Е. п.**, яка забезпечує *економічне зростання*; б) **кон'юнктурна (стабілізаційна, циклічна) Е. п.**, яка спрямована на пом'якшення циклічних коливань економіки. Основними видами такої політики є: *фіскальна (бюджетно-податкова)*; *монетарна (кредитно-грошова)*. Основою для розробки Е. п. є *макроекономічні моделі*.

Економічний цикл – Business cycle. Періодичні підйоми та спади фактичного ВВП на фоні загальної тенденції до зростання (*тренду*). Е. ц. також можна трактувати як коливання фактичного ВВП навколо *потенційного ВВП*, оскільки саме зміни потенційного обсягу виробництва у *довгостроковому періоді* є трендом зростання ринкової економіки. Тж. **Діловий цикл**.

Економічного циклу теорії – Business cycle, theories of. Згідно з **екзогенними теоріями** циклічність економіки обумовлена факторами, які знаходяться ззовні економіки – соняшна активність, вплив інших природних явищ. Згідно з **ендогенними теоріями** циклічність обумовлена факторами, що знаходяться всередині економіки. За поглядами різних дослідників, рушійними силами економічних циклів є: а) коливання сукупного попиту (за Дж. М. Кейнсом); б) коливання норми прибутку (за К. Марксом); в) коливання обсягу грошової маси (за М. Фрідманом); г) технологічні зміни (інновації) (за Й. Шумпетером).

Ендогенні (внутрішні) змінні – Endogenous variables. Змінні в

економічних моделях, що є результатом розв'язання моделі; змінні, які пояснює модель; змінні на виході моделі.

Ефект процентної ставки – Interest-rate effect. Підвищення рівня цін спричиняє підвищення *попиту на гроші*, тобто номінально більше грошей необхідно для придбання того самого обсягу товарів. За умови незмінності обсягу *грошової маси процентна ставка* (ціна грошей) зростає. Підвищення процентної ставки призводить до зниження обсягу інвестицій (менше бізнес-проектів стають прибутковими). Оскільки *інвестиційні витрати* є компонентом *сукупних витрат*, то їх зниження означає зменшення *сукупного попиту*: Е. п. с. – один із трьох *цінових факторів сукупного попиту*.

Ефект багатства – Real-balances effect. Підвищення рівня цін породжує зниження реальної вартості фінансових активів із фіксованою (номінальною) ціною (банкнот, облігацій), це призводить до скорочення обсягу реальних витрат – на незмінну номінальну суму грошей можна купити менше товарів, що означає скорочення реального обсягу *сукупного попиту*. Е. б. – один з трьох *цінових факторів сукупного попиту*. Тж. **Ефект реальних готівкових засобів.**

Ефект витискування – Crowding effect. Підхід, згідно з яким стимулююча *фіскальна політика*, можливо, чинить незначний вплив або не чинить жодного впливу. Може мати навіть негативний вплив на сукупний обсяг виробництва та доход, оскільки інші компоненти сукупного попиту зменшуються.

Ефект імпортних закупівель – Foreign purchases effect. Підвищення рівня цін призводить до зниження реальних експортно-імпортних можливостей і, відповідно, *чистого експорту*. Оскільки чистий експорт є компонентом *сукупних витрат*, то його зниження означає зниження *сукупного попиту*. Е. і. з. – один із трьох *цінових факторів сукупного попиту*.

Ефект храповика – Ratchet effect. Тенденція рівня цін до підвищення – у випадку зростання *сукупного попиту*, до незмінності – у випадку скорочення сукупного попиту. Тобто рівень цін в економіці більшою мірою схильний до підвищення, аніж до зниження. Тж. **Інерційний ефект.**

3

Закрита економіка – Closed economy. Поєднання приватного сектору економіки (*фірм і домогосподарств*) із *державою*. З. е. – це модель такої економічної системи, в якій відсутні *експорт* та *імпорт*. Із додавання до З. е. *рейти світу* утворюється *відкрита економіка*. З. е. здійснює внутрішні інвестиції.

Заощадження – Savings (S). Частина доходу *домогосподарств*, яка не витрачається на *споживання* у поточному періоді, а відкладається для майбутнього споживання ("відкладене споживання"). Основними мотивами заощаджувати для домогосподарств є: придбання коштовних речей, страхування на випадок втрати доходів, освіта дітей, забезпечення старості тощо. З. є найважливішим фактором розвитку економіки, оскільки тимчасово вільні кошти (не спожиті домогосподарствами) є джерелом *інвестицій* для фірм, тобто внутрішнім джерелом розширення, розвитку.

Заплановані витрати – Planned spending (expenses) (E_p). Витрати, які мали наміри (планували) здійснити економічні *агенти*. Термін використовується при аналізі рівноваги *ринку благ*. Якщо З. в. менші за випуск ($E_p < Y$), то *фірми* не зможуть продати частину виробленої продукції (збільшуються *інвестиції в товарно-матеріальні запаси*), якщо З. в. більші за випуск ($E_p > Y$), то фірми будуть скорочувати накопичені запаси продукції (зменшуються *інвестиції в товарно-матеріальні запаси*). Рівновага на ринку благ (товарном ринку) спостерігається за умови рівності між З. в. і *фактичними витратами*.

Заробітна плата і утримання працюючих приватних фірм – Wages and salaries. Доход від "продажу" робочої сили *домогосподарствами* на *ринку ресурсів*; дохід на фактор "праця"; один з *факторних доходів*; один з компонентів при підрахунку ВВП за доходами.

I

Інтервенціонізм – Interventionism. Підтримка зі сторони *держави* окремих ринків та галузей шляхом надання *субсидій*, захисту від іноземної конкуренції тощо.

Інвестиційні витрати – Investment spending (I). Витрати *фірм* на придбання інвестиційних товарів, тобто товарів, які збільшують запас капіталу. І. в. включають в себе: 1) **інвестиції в основний капітал**, які складаються із витрат *фірм* на придбання обладнання і промислове будівництво (промислові будівлі та споруди); 2) **інвестиції у житлове будівництво** (витрати *домогосподарств* на придбання житла; враховуються в якості виключення у складі І. в.); 3) **інвестиції в товарно-матеріальні запаси**. Інвестиції в основний капітал та інвестиції у житлове будівництво складають *фіксовані інвестиції*. Змінною частиною І. в. є *інвестиції в товарно-матеріальні запаси*. При підрахунку ВВП під І. в. мають на увазі *валові приватні внутрішні інвестиції*. І. в. розглядаються як складова сукупного попиту.

Інвестиції в товарно-матеріальні запаси – Inventory investment. І. в. ТМЗ включають в себе: 1) запаси сировини і матеріалів, необхідні для забезпечення безперервності процесу виробництва; 2) незавершене виробництво; 3) запаси готової продукції (виробленої *фірмами*, але не реалізованої). І. в. ТМЗ – змінна частина *інвестиційних витрат*, на відміну від їх фіксованої частини (*фіксованих інвестицій*). При підрахунку ВВП за витратами у його склад включається величина зміни товарно-матеріальних запасів. Відтак, величина І. в. ТМЗ може бути як додатною, так і від'ємною. Див. тж. *Незаплановані інвестиції в товарно-матеріальні запаси*.

Індуковані показники – Induced values. Показники, які залежать від інших (на відміну від *автономних показників*).

Ін'єкції – Injections. Додаткові видатки, що входять у потік "доходи – витрати" в моделі *кругових потоків*: *інвестиції (I)*, *державні витрати (G)* та сальдо доходів від експорту-імпорту товарів (*чистий експорт – X*): $I + G + X$. І. слід розглядати як додаткові до поточного споживання (*C*) *фірм* і домогосподарств "вливання" у приватну економіку (сектор *фірм* і сектор домогосподарств), тобто додаткові притоки коштів, що потенційно мають бути використані для розширення виробництва, розвитку. За умов рівноваги І. дорівнюють *витокам*. Тж. **Впорскування**.

Інтервенція (валютна) – Intervention. Купівля та продаж *центрального банком* іноземної валюти в обмін на національну.

Застосовується як інструмент регулювання валютного курсу при незбалансованості між попитом і пропозицією на національну валюту.

Інфляція – Inflation. Зростання загального рівня цін в економіці. Переповнення каналів грошового обігу надлишковою по відношенню до потреб економіки (*попиту на гроші*) грошовою масою.

Інфляція витрат – Cost-push inflation. Інфляція, причиною якої є збільшення середніх витрат виробництва через підвищення цін на сировину, матеріали, ставок зарплати. Для відшкодування збільшення середніх витрат виробництва підприємства примушені підвищувати ціни на свою продукцію. Супроводжується зменшенням реального ВВП та зайнятості. Тж. **Інфляція пропозиції**.

Інфляція попиту – Demand-pull inflation. Інфляція, викликана збільшенням *сукупного попиту*. Надлишковий сукупний попит по відношенню до *сукупної пропозиції* призводить до того, що виробники підвищують ціни.

Інфляційна премія – Inflation premium. Складова *номінальної процентної ставки*, яка відображує *інфляційні сподівання*.

Інфляційна спіраль (заробітної плати та цін) – Wage-price inflationary spiral. Підвищення заробітної плати, що викликає підвищення рівня цін, яке призводить до подальшого зростання заробітної плати та рівня цін.

Інфляційний податок – Inflation tax. Реальні податкові надходження, які отримує держава (уряд) завдяки інфляції. Інфляція знижує реальну вартість номінальних активів і, отже, може поліпшити фінансове становище уряду, зменшуючи вартість його номінальних боргових зобов'язань.

Інфляційний розрив – Inflationary gap. Ситуація в економіці, коли фактичний ВВП вище *потенційного ВВП*. Економіка знаходиться в "перегрітому" стані: спостерігається надзайнятність ресурсів (перевиробництво), підвищується рівень цін. З точки зору *кейнсіанства*, така ситуація пояснюється надмірним *сукупним попитом*. Для подолання Р. р. необхідно проведення обмежувальної *фіскальної політики*. Протилежна до І. р. ситуація – *рецесійний розрив*.

Інфляційні сподівання (очікування) – Inflationary expectations. Передбачення найманих працівників, фірм і споживачів значної інфляції у майбутньому.

К

Кейнсіанська функція споживання – Keynesian function of consumption. Кейнсіанський підхід до факторів, що визначають споживання *домогосподарств*, згідно з яким *споживчі витрати* домогосподарств (С) прямо залежать від обсягу використовуваного доходу ($Y-T$) домогосподарств: $C = F(Y-T)$. У випадку застосування лінійної функції К. ф. с. має вигляд: $C = a + b(Y-T)$, де a – автономне споживання, b – *гранична схильність до споживання*.

Кейнсіанство – Keynesianism. Напрямок економічної теорії, який виник завдяки теорії Джона Мейнарда Кейнса (John Maynard Keynes), викладеній ним у роботі "Загальна теорія зайнятості, проценту та грошей" (1933 р.). Історичними передумовами виникнення К. стала кризова ситуація в світовій капіталістичній економіці у 30-х роках ХХ ст. (відома як "Велика депресія"). Тогочасні моделі *класичної* школи не пояснювали втрату економікою здатності до саморегулювання. Дж. М. Кейнсом було запропоновано теорію для нових умов вже сформованого монополістичного капіталізму. Основні принципи К.: а) економіка являє собою сукупність ринків із недосконалою конкуренцією; б) виникнення *повної зайнятості ресурсів* – скоріше виключення, а не правило для економіки; в) в економіці рівновага попиту та пропозиції може спостерігатися за неповної зайнятості; г) головною руйнівною силою економіки є *сукупний попит*, а не *сукупна пропозиція* (*Сея, закон* не працює); д) ціни не гнучкі, а жорсткі до змін; е) існує тісна взаємодія між реальним і номінальним (грошовим) секторами економіки (відкинуто принцип *класичної дихотомії*). Оскільки економіка не здатна до саморегулювання, то необхідним стає державне втручання в економіку, тобто К. обґрунтовує необхідність проведення *економічної політики* зі сторони держави. Економічна політика спрямована на регулювання сукупного попиту (обмежувальна чи стимулююча відповідно до перевищення чи відставання сукупного попиту від сукупної пропозиції). Для розширення сукупного попиту пропонується збільшення *державних витрат*, які є його

компонентом і на які держава має прямий вплив. Тж. **Кейнсіанська школа в економіці; Кейнсіанський підхід.**

Кількісне рівняння – Quantity equation. Рівняння *класичної школи*, яке описує кількісну залежність між обсягом реального випуску і обсягом грошової маси в обігу (обсягом *транзакційного попиту на гроші*): $MV = PY$, де M – кількість грошей в обігу (номінальна; номінальні грошові залишки); V – швидкість обертання грошей; P – рівень цін; Y – обсяг реального випуску (реальний ВВП). Тж. **Рівняння Фішера; Рівняння кількісної теорії грошей; Рівняння обміну.**

Кінцева продукція – End-product. Final products. Продукція, що призначена для **кінцевого споживання** (використання) і не призначена для подальшої виробничої обробки, переробки або перепродажу, – на відміну від *проміжної продукції*. Залежно від конкретної ситуації один і той самий продукт може бути віднесений як до К. п., так і до проміжної продукції. Вартість всієї К. п. включається до складу ВВП. Різниця між вартістю К. п. і вартістю проміжної продукції складає *додану вартість*.

Класична дихотомія – Classical dichotomy. Незалежність *реальної економіки* від номінальної, реальних змінних від номінальних. У довгостроковому періоді проявляється в *нейтральності грошей*. Один з головних принципів *класичної школи*.

Класична школа – Classical economics. Напрямок в економічній теорії, заснований А. Смітом, розвинений Т. Мальтусом, Д. Рікардо, Д.С. Міллем, А. Маршаллом і А. Пігу. За К. ш. економіка має здатність до саморегулювання і *повної зайнятості ресурсів*, а будь-яке виробництво організовується для збільшення споживання.

Вдосконалення моделей К. ш., переосмислення ролі держави в економічних процесах дозволяють говорити про існування сучасної *неокласичної економічної теорії*.

Короткострокова рівновага – Short-run equilibrium. Стан економіки, за якого рівень цін на *кінцеву продукцію* та величина *реального ВВП* встановлюються на підставі рівності сукупного попиту і *сукупної пропозиції*. При цьому не обов'язковою є рівність між реальним і *потенційним ВВП*.

Кредитні гроші – IOU-money (I owe you). Засіб обміну, який

являє собою зобов'язання приватної фірми або приватної особи. Розрізняють три форми К. г.: **вексель, банкнота, чек.**

Л

Лафера, модель – Laffer's model. Модель, що описує залежність між *рівнем оподаткування* та податковими надходженнями до держбюджету. Згідно з Л. м. існує рівень оподаткування, за якого податкові надходження є максимальними. Відхилення від такого рівня в той чи інший бік призводять до зменшення податкових надходжень.

Ліквідність – Liquidity. Здатність активу бути безумовним і нічим не обмеженим засобом платежу без зміни його номінальної вартості. Ступінь ліквідності активів визначається *транзакційними витратами* – тим, наскільки швидко і з якими мінімальними збитками, порівняно з величиною їхньої грошової оцінки, одні фінансові активи можна обміняти на інші. **Абсолютну Л.** має готівка, найнижчу Л. має нерухомість.

М

Макроекономіка – Macroeconomics. Наука, яка вивчає економіку в цілому, тобто досліджує шляхи вирішення *основного питання економіки* на рівні всього суспільства. Поряд із мікроекономікою розглядається як частина сучасної економічної теорії. **Предметом вивчення М.** є: обсяг виробництва (обсяг ВВП, темп його зростання), рівень цін, безробіття, зовнішня торгівля. **Об'єктом вивчення М.** є суспільно-економічні відносини на рівні суспільства (на державному, міжнародному рівні) щодо ефективного розподілу обмежених *ресурсів* для задоволення необмежених, постійно зростаючих *потреб*. На практиці знання з М. застосовуються у сфері державного управління (формування економічної політики), фінансових ринків (FOREX та ін.), управління підприємствами та проектами (оцінка макрофакторів зовнішнього середовища, зокрема *інфляційних сподівань*). **Суб'єктами М.** (дійовими особами) є *фірми* (сектор фірм), *домогосподарства* (сектор домогосподарств), *державна* (державний сектор), *решта світу* (закордонний сектор). Кожний із суб'єктів М. являє собою сукупність реально діючих суб'єктів даного типу. Основу макроекономічних

явищ, процесів формують відповідні мікроекономічні. Перехід з мікро- на макрорівень дослідження досягається шляхом *агрегування*. Основним методом дослідження М. є моделювання (див. *Макроекономічні моделі*). Вперше термін "М." увів до наукового обігу **Рагнар Фріш** у 1933 р. (один з перших двох лауреатів Премії ім. А. Нобеля в галузі економічних наук, 1969 р.).

Макроекономічні моделі – Macroeconomics models. Формалізований опис економічних явищ і процесів з метою встановлення основних взаємозв'язків між ними. При побудові М. м. виділяють найбільш суттєві, значні характеристики кожного явища, процесу, абстрагуючись від несуттєвих для даної моделі характеристик.

Макроекономічні показники (індикатори) – Macroeconomics values, indicators. Зведені, усереднені по економіці в цілому показники обсягів виробництва та споживання, доходів і витрат, їх структури, ефективності, рівня добробуту, експорту та імпорту, темпів економічного зростання тощо. М. п. відображують основні параметри функціонування макроекономічної системи. Основними М. п. вважаються: обсяг ВВП та темп його зростання; рівень безробіття; рівень інфляції; стан *платіжного балансу*.

Макроекономічні ринки – Macroeconomics markets. *Агрегування* дає можливість виділити чотири М. р. (на основі відповідних мікроекономічних): а) *ринок ресурсів*; б) *ринок благ*; в) *фінансові ринки*; г) *валютний ринок*. Аналіз М. р. проводиться з метою виявлення закономірностей функціонування для кожного з них, а саме дослідження особливостей формування попиту, пропозиції та умов рівноваги на кожному з М. р.; визначення рівноважної ціни і рівноважного обсягу ринку на основі співвідношення попиту і пропозиції; аналізу наслідків зміни рівноваги на кожному з М. р.

Модель кругових потоків – Model of circular flows. Модель, в якій відображено основні риси поведінки *суб'єктів макроекономіки* (макроекономічних агентів) і найбільш суттєві закономірності функціонування *макроекономічних ринків*. М. к. п. є основою макроекономічного аналізу. М. к. п. передбачає чотири послідовних етапи її побудови та розгляду: 1) *двосекторна М. к. п.* (найпростіша взаємодія секторів *фірм* і *домогосподарств*); 2) *М. к. п. із заощадженнями та інвестиціями* (з *фінансовими ринками*); 3) *М. к. п. з державним сектором*; 4) *М. к. п. із закордонним сектором*. Кож-

ний з наступних етапів побудови М. к. п. доповнює попередній введенням додаткових компонентів витрат та доходів, додаткових суб'єктів макроекономіки.

Монетарна політика – Monetary policy. Цілеспрямовані зміни обсягів і структури грошової маси, умов її обертання з метою досягнення виробництва реального ВВП за умов повної зайнятості. М. п. спрямована на зміни процентних ставок і валютних курсів; загальніше – на умови фінансових ринків і їхні зв'язки з реальними ринками. М. п. є одним із видів стабілізаційної (антициклічної) політики. Залежно від цілей розрізняють стримуючу і стимулюючу М. п. Основними інструментами М. п. є: 1) облікова ставка; 2) резервні вимоги; 3) операції на відкритому ринку. М. п. визначає та здійснює Центральний банк. Тж. **Кредитно-грошова політика.**

Монетаризм – Monetarism. Макроекономічний погляд, згідно з яким основною причиною змін у загальному обсязі виробництва та рівні цін є коливання пропозиції грошей; М. захищає монетарне (грошове) правило. Засновником М. є Мілтон Фрідман. М. певною мірою альтернативний до кейнсіанства; разом із теорією раціональних сподівань та теорією економіки пропозиції М. відносять до неокласичної економічної теорії.

Монетарне (грошове) правило – Monetary rule. Правило, що сформулювали монетаристи: пропозиція грошей повинна щорічно збільшуватися однаковим темпом, який відповідає потенційному темпу зростання реального ВВП (3...5 % для розвинених економік).

Мультиплікатор – Multiplier (μ). Коефіцієнт, який показує, у скільки разів збільшується (скорочується) сукупний доход (випуск) (ΔY) при збільшенні (зменшенні) витрат (ΔE) на одиницю. Тобто $\mu = \Delta Y / \Delta E$; $\mu > 1$. Дія М. заснована на тому, що витрати, які здійснює один економічний агент, обов'язково стають доходами іншого економічного агента, який частину свого доходу витрачає, створюючи доход третьому, і т. д. В результаті загальна сума доходів буде більшою, ніж початкова сума витрат.

Мультиплікатор автономних витрат – Autonomous expenses multiplier (μ_A). Мультиплікатор, який показує, як зміниться сукупний доход (ΔY) при зміні будь-якого виду автономних витрат (споживчих, інвестиційних, державних) (ΔA) на одиницю, тобто $\mu_A = \Delta Y / \Delta A$.

Н

Надлишкові резерви – Excess reserves. Сума, на яку фактичні резерви банку або ощадної установи перевищують обов'язкові резерви.

Національний дохід (НД) – National income (NI). Сукупний прибуток в економіці, який заробили власники факторів виробництва (*ресурсів*), тобто *домогосподарства*. Для отримання показника Н. д. необхідно від ВВП (ВНД) відняти величину амортизації (*відновних інвестицій*) і *непрямих податків на бізнес* (або відняти непрямі податки на бізнес від ЧНП): $\text{НД} = \text{ВНП} - \text{Амортизація} - \text{Непрямі податки на бізнес}$; $\text{НД} = \text{ЧНП} - \text{Непрямі податки на бізнес}$. З боку доходів НД виглядає як сума всіх *факторних доходів*: $\text{НД} = \text{рента} + \text{заробітна плата} + \text{процент} + (\text{доходи власників} + \text{прибуток корпорацій})$.

"Невидима рука" – Invisible hand. Згідно з поглядами *класичної школи*, існує "невидима рука", яка врегульовує відносини між покупцями та продавцями на всіх ринках, забезпечуючи суспільні інтереси.

Невиробничі (фінансові) операції – Nonproductive transactions. Купівля й продаж будь-яких речей, що не є результатом поточного (даного року) виробництва товарів і послуг. До Н. о. також відноситься купівля-продаж фінансових активів. Н. о. не включаються до складу ВВП.

Негрошові трансфери – Noncash transfers. Державні трансферні платежі, що виплачуються у формі товарів і послуг, наприклад: професійне навчання, пільги в оплаті житла.

Незаплановані інвестиції у товарно-матеріальні запаси – Unplanned additions to inventories. Інвестиції, які здійснюють фірми у випадку, коли *заплановані витрати на ринку благ* менші, ніж обсяг випуску. Надлишкова або недостатня пропозиція товарів трансформується у зміну *товарно-матеріальних запасів*, які розглядаються вже не як *споживчі витрати*, а як *інвестиційні витрати*. Тобто Н. і. т. м. з у кейнсіанській моделі товарного ринку (ринку благ) є регулятором, механізмом відновлення рівноваги у випадках, коли *сукупний попит* не відповідає *сукупній пропозиції*.

Нейтральність грошей – Neutrality of money. Принцип моделей *класичної школи*. Грошовий сектор не впливає на реальні показники, а лише фіксує відхилення номінальних показників від реальних. Це означає, що гроші не впливають на ситуацію в *реальній економіці* і всі ціни є відносними. Прояв *класичної дихотомії* у довгостроковому періоді.

Неокласична економічна теорія – Neoclassical economics. Сучасна трактовка основних ідей *класичної школи*. Основну увагу в Н. е. т. приділено аналізу мікроекономічних засад макроекономіки. Відмінність поглядів представників Н. е. т. від ідей представників *класичної школи* полягає в тому, що вони використовують основні положення *класичної моделі* стосовно сучасних економічних умов, аналізуючи економіку із сторони *сукупної пропозиції*, але у короткостроковому періоді. До Н. е. т. відносять *теорію економіки пропозиції, теорію раціональних сподівань, монетаризм*. Тж. **Неокласичний напрямок економічної теорії; Неокласичні моделі.**

Непрямі податки на бізнес – Indirect taxes. Податки, які є частиною ціни на товари або послуги. Їх сплачує кінцевий споживач, але до державного бюджету *фірми*. Н. п. н. б. є доходами держави, тому їх враховують при підрахунку ВВП. До Н. п. н. б. відносять податок на додану вартість та акцизний податок.

Нерозподілений прибуток корпорацій – Retained corporate earnings. Залишок *прибутку корпорацій* після сплати податку на прибуток корпорацій і розподілу частини прибутку між акціонерами (розподілений прибуток). Н. п. к. є одним із джерел (власним джерелом) фінансування *чистих інвестицій*, що означає розширення виробництва для корпорації та економічне зростання для всієї економіки.

Неспроможність ринку – Market failure. Недосконалість ринкового цінового механізму, яка не дозволяє "*невидимій руці*" ефективно розподіляти *ресурси*. Основними формами прояву Н. р. є зовнішні екстерналії та недосконала конкуренція.

Нецінові фактори сукупного попиту – Non-price determinations of AD. Фактори, які впливають на *сукупний попит* не прямо через рівень цін, а опосередковано. Як правило, їх групують відповідно до чотирьох складових сукупного попиту: 1) фактори, що спричинюють зміни у *споживчих витратах*; 2) фактори, які впливають

на рівень *інвестиційних витрат*; 3) фактори, що змінюють рівень *державних витрат*; 4) фактори, що впливають на *чистий експорт*. Графічно вплив Н. ф. с. п. ілюструється зсувами кривої С. п.

Номинальна процентна ставка – Nominal interest rate (i). Ставка процента, виражена в грошах за їх поточною купівельною спроможністю (не скоригована на інфляцію): $i = r + \pi$, де r – *реальна процентна ставка*, π – рівень цін.

Номинальний ВВП – Nominal GDP. Обсяг ВВП за період, виражений в цінах поточного періоду.

Номинальний (грошовий) сектор економіки – Nominal economy. Сектор грошового обігу. Основне питання для економістів становлять взаємозв'язки Н. с. е. з реальним сектором економіки. Кожна з економічних течій (шкіл) дає свої відповіді щодо їх взаємозалежності та взаємовпливу.

Норма резервних вимог – Required reserve ratio (rr). Частка у відсотках від загальної суми депозитів, яку комерційні банки не мають права видавати в кредит і яку вони зберігають у *центральному банку* у вигляді безпроцентних вкладів.

Нормативна і позитивна економічна теорія – Normative vs. positive economics. Нормативна економічна теорія вивчає те, "як має бути", – оцінює підходи або цілі *економічної політики*. Позитивна, навпаки, аналізує факти і поведінку *суб'єктів макроекономіки* "як є", тобто дійсний стан речей.

О

Облікова ставка – Discount rate. Процентна ставка, за якою *центральный банк* надає кредити комерційним банкам. Тж. *Дисконтна ставка*.

Обмеженість (дефіцитність) ресурсів – Scarcity of resources. Всі *ресурси* обмежені у своїй кількості, тому виробникам необхідно приймати рішення щодо найбільш ефективного їх використання. О. р. – властивість всіх економічних ресурсів.

Основне питання економіки. Питання про вирішення протиріччя між обмеженими ресурсами (*обмеженість ресурсів*) та необмеженими, постійно зростаючими *потребами*. Питання про ефекти-

вність використання ресурсів. Будь-яка економічна модель, теорія тією чи іншою мірою дають відповідь на **ОПЕ**.

Особи поза робочою силою – Non-labour force. Особи, не зайняті у суспільному виробництві, які не прагнуть отримати роботу. До цієї категорії включаються: **діти до 16 років; інституційне населення** (особи, що знаходяться на утриманні державних інститутів – у в'язницях, психіатричних лікарнях і т. п.); **студенти денної форми навчання; пенсіонери; домогосподині; маргінали; безробітні**, які перервали пошуки роботи. Тж. **Економічно неактивне населення.**

Особистий використовуванний дохід (ОВД) – Disposal Personal Income (DPI). Доход, який знаходиться в розпорядженні, використанні домогосподарств. Він менший за *особистий дохід* на величину індивідуальних податків, які мають сплачувати власники економічних ресурсів у вигляді прямих (насамперед прибуткових) податків. $ОВД = \text{Особистий дохід} - \text{Індивідуальні податки}$; $ОВД = (Y - T)$.

Особистий дохід (ОД) – Personal Income (PI). Показник, який, на відміну від *національного доходу*, є сукупним доходом, отриманим власниками економічних ресурсів. Для розрахунку ОД необхідно із національного доходу відрахувати все, що не поступає у розпорядження домогосподарств (власників ресурсів), тобто відняти те, що є частиною колективного, а не особистого. При цьому додати все, що збільшує доходи домогосподарств, але не включається у національний дохід: $ОД = \text{Національний дохід} - \text{внески на соціальне страхування} - \text{податок на прибуток корпорацій} - \text{нерозподілений прибуток корпорацій} + \text{трансферти} + \text{проценти за державними облігаціями}$.

Оукена, закон – Okun's law. Модель залежності між рівнем зайнятості та обсягом виробництва. Згідно з О. з. кожний додатковий відсоток *циклічного безробіття* призводить до втрати 2,0 ... 2,5 % *потенційного ВВП*.

П

Пастка ліквідності – Liquidity gap. Ситуація, коли процентна ставка настільки низька, що люди згодні отримати будь-яку кількість грошей (готівкою) в якості активу. П. л. – один з окремих випадків у моделі IS-LM.

"Перегріта економіка" – "Overheated economy". Економіка, в якій спостерігається перевиробництво, надзайнятість, інфляція, тобто *інфляційний розрив ВВП*.

Підприємництво (П. хист; П. здібності) – Entrepreneurial ability. Здатність людини поєднувати *ресурси* для виробництва продукту, ухвалювати послідовні нешаблонні рішення, здійснювати інновації та йти на ризик. Розглядається як особливий вид економічних ресурсів.

Платіжний баланс – Balance of payments. Систематизований запис операцій між *резидентами* та *нерезидентами* економіки. Складається *центральним банком* країни з трьох розділів (рахунків): 1) рахунок поточних операцій (торговельний баланс) – на ньому відображається рух товарів і послуг (експорту та імпорту), сальдо даного рахунку відображається як *чистий експорт*; 2) рахунок руху капіталів; 3) рахунок офіційних резервів.

Повна зайнятість (ресурсів) – Full employment. Ситуація в економіці, за якої в економічному процесі задіяні всі виробничі потужності, тобто всі *ресурси*. За умов П. з. спостерігається виробництво *потенційного ВВП*. Оскільки при вивченні *ринку ресурсів* найчастіше розглядається ринок праці, то П. з. можна звести до відсутності *циклічного безробіття* (при наявності *природного рівня безробіття*). Вважається, що за умов П. з. економіка найбільш ефективно використовує всі свої потужності.

Податок на прибуток корпорацій – Corporate profits tax. Податок, що сплачується корпораціями з *прибутку корпорацій*.

Показники доходу – Income values. Показники, що у системі національних рахунків відображають доходи економічної системи: *національний, особистий, особистий використовуваний*.

Показники запасу і показники потоку – Stock and flow values.

Показники запасу вимірюють економічну величину за певний момент часу, **показники потоку** – за певний період часу.

Показники продукту – Product values. Показники, що у *Системі національних рахунків* відображують створений продукт економічної системи: *валовий внутрішній продукт, валовий національний продукт, чистий внутрішній продукт*.

Попит на гроші – Money demand. Потреба економіки у грошових засобах. *Класична школа* розглядала лише *транзакційний попит на гроші*. *Кейнсіанство* додало ще два мотиви (види): *попит на гроші як на актив і попит на гроші через обачність*.

Попит на гроші через обачність – Precautionary demand for money. Вид *попиту на гроші*, запропонований Дж. М. Кейнсом. Пояснюється тим, що окрім запланованих *споживчих витрат* (купівлі товарів і послуг) *домогосподарства* здійснюють і незаплановані. Передбачаючи ситуації, коли гроші можуть знадобитися раптово, домогосподарства зберігають додаткову кількість грошей. Цей вид попиту не залежить від ставки процента і визначається лише рівнем доходу домогосподарств.

Попит на гроші як на актив – Speculative demand for money. Вид попиту на гроші, запропонований Дж. М. Кейнсом. Пояснюється збереженням грошима вартості. Домогосподарства зберігають свої активи у вигляді грошей (готівки). При цьому враховується, що гроші мають абсолютну *ліквідність* (100 % ліквідності), але нульову доходність. Визначальним фактором такого попиту є ставка проценту, яка виступає альтернативними витратами збереження готівкових грошей. Тж. **Спекулятивний попит на гроші**.

Портфельна грошова теорія – Portfolio money theory. Теорія, яка виходить з того, що домогосподарства формують портфель фінансових активів таким чином, щоб максимізувати доходи від цих активів, але мінімізувати ризик. При цьому найбільш ризиковані активи приносять найбільш високий доход.

Потенційний ВВП – Potential GDP. Обсяг виробництва за умов *повної зайнятості*, тобто за умов, коли в економіці задіяні всі виробничі потужності. При цьому безробіття зберігається на *природньому рівні безробіття*. Див. тж. *Розрив ВВП*.

Потенційний (природній) випуск – Potential output. Випуск за умов *повної зайнятості*. Відповідає *потенційному ВВП*.

Потреби – Needs. Відчуття нестачі будь-чого. Одне з базових економічних понять. П. задовольняються шляхом споживання *благ*. Протиріччя між необмеженими, постійно зростаючими П. і обмеженими *ресурсами* (які використовуються для виробництва благ) є основним питанням, на яке має відповідати економічна теорія.

Прибуток – Profit. Earning. У загальному розумінні – один з видів *факторних доходів*; доход від *підприємницького хисту*. Залежно від форми організації фірми (індивідуальна чи корпоративна) П. можна поділити на *доходи власників і П. корпорацій*. Для макроекономічного аналізу важливим є розгляд П. при підрахунку ВВП за доходами.

Прибуток корпорацій – Corporate profits. Corporate earnings. Прибуток корпоративного сектору економіки, заснованого на акціонерному капіталі (на відміну від індивідуального прибутку – так званих доходів *власників*). П. к. поділяється на три частини: 1) податок на прибуток корпорацій (сплачується державі); 2) *дивіденди* – розподілений прибуток між власниками (акціонерами); 3) *нерозподілений прибуток корпорацій* – залишок прибутку після сплати податку державі та розподілу прибутку між акціонерами.

Приватні інвестиції – Private investments. Інвестиції *фірм та домогосподарств* у складі *інвестиційних витрат*. П. і. протиставляються *державним інвестиціям*, які враховуються у складі *державних витрат*.

Природний рівень безробіття – Natural rate of unemployment (u^*). Поєднання *фрикційного рівня безробіття* та *структурного (технологічного) рівня безробіття*. "Природнім" такий рівень безробіття вважається тому, що й фрикційне, й структурне безробіття для економіки є немінучими, властивими й певною мірою бажаними. Безробіття на своєму природньому рівні спостерігається й тоді, коли економіка використовує всі свої виробничі потужності, тобто за умов *повної зайнятості* та виробництва *потенційного ВВП* (природнього рівня випуску). Величина П. р. б. змінюється протягом часу. Якщо у середині ХХ ст. у розвинених країнах вона становила 4 %, то наприкінці – 6–7 %. Сучасна назва показника П. р. б. – **Показник NAIRU**.

Пропозиція грошей – Money supply. Пропозиція грошей M_s у вузькому розумінні складається з готівки поза банківською системою (С) та чекових депозитів (D): $M_s = C + D$. Фактично – це *грошовий агрегат M1*, де готівкові гроші означають зобов'язання *центрального банку*, а чекові депозити – зобов'язання комерційних банків. У більш широкому розумінні П. г. визначають залежно від цілей дослідження в рамках грошових агрегатів.

Проміжна продукція – Intermediate product. Товар або послуга, що не є предметом тривалого використання та використовуються як фактор виробництва на відміну від *кінцевої продукції*. Продукція, яка іде у подальший процес виробництва або перепродаж, тобто призначена для *проміжного споживання*. Як правило, до П. п. відносять сировину, матеріали, напівфабрикати. Але залежно від цілі використання один і той самий товар може бути як П. п., так і кінцевою. Вартість П. п. не включається до складу ВВП. Різниця між вартістю кінцевої продукції та вартістю П. п. складає *додану вартість*.

Профіцит – Proficit. Surplus. Перевищення доходів бюджету над витратами. Явище зворотнє до дефіциту. Тж. **Бюджетний надлишок**.

Процентна ставка – Interest rate. В загальному розумінні – плата за використання грошей (взятих у позику коштів). В економіці існує значна кількість конкретних П. с., зокрема П. с., які виплачуються банками за депозитами, урядом за державними облигаціями, бізнесом за цінними паперами, комерційними банками *центральному банку (облікова ставка)* і т. ін. В економічній теорії, зокрема в макроекономіці, розбіжності між різними видами П. с. вважаються несуттєвими й під П. с. розуміють середню з усіх різних ставок. Тж. **Процент; Ринкова ставка процента; Середня ринкова процентна ставка; Середній відсоток; Ставка проценту (відсотку)**.

Р

Раціональна поведінка – Rational behaviour. Поведінка будь-якого економічного суб'єкту, яка характеризується послідовним виконанням справи з досягненням бажаної мети. Р. п. визначає поведінку споживача, який використовує грошовий дохід для купівлі набору товарів і послуг, що приносять йому максимальне задоволення.

Реальна економіка – Real economy. Модель економіки, що зводиться до обміну на *ринку благ* (реального ринку), не враховуючи грошовий обіг, тобто ігнорує вплив номінальних (грошових) показників.

Реальна процентна ставка – Real interest rate. *Процентна ставка* у грошовому виразі скоригована на інфляцію і дорівнює номінальній процентній ставці мінус очікуваний темп інфляції.

Реальний ВВП – Real GDP. Обсяг ВВП, оцінений у цінах базисного періоду (на відміну від *номінального ВВП*).

Ревальвация – Reevaluation. Офіційне підвищення попередньо встановленої вартості валюти. Р. можлива за умов фіксованого валютного курсу. За умов гнучкого валютного курсу відбувається **здорожчення валюти**.

Рента – Rent. Rental payments. Доход від фактору (ресурсу) "земля". Включає в себе платежі, отримані власниками земельних ділянок і нерухомості, найчастіше у формі орендної плати. Один з видів *факторних доходів*, компонент при підрахунку ВВП.

Ресурси – Resources. Factors of production. Все, що може бути використано *фірмами* для виробництва *благ*. Основною властивістю Р. є *обмеженість ресурсів*. Базовою класифікацією ресурсів вважається їх поділ на 4 види: 1) земля; 2) капітал (капітальні блага); 3) праця (здібності до праці); 4) підприємницький хист (п. здібності, підприємництво).

Реструктуризація боргу – Debt rescheduling. Перегляд початкових умов обслуговування боргу, тобто умов сплати основної суми боргу та відсотків за ним.

Рецесійний розрив – Recessionary gap. Ситуація в економіці, коли фактичний ВВП нижче *потенційного ВВП*. Економіка знаходиться в стані недовикористання *ресурсів*: спостерігається *безробіття*, знижується *рівень інфляції*. З точки зору *кейнсіанства*, така ситуація пояснюється недостатніми сукупними видатками (*сукупним попитом*). Для подолання Р. р. необхідно проведення стимулюючої *фіскальної політики*. Протилежна до Р. р. ситуація – *інфляційний розрив*.

Решта світу (закордонний сектор) – Foreign sector. Об'єднує решту країн світу (є результатом *агрегування* решти зовнішніх економічних систем) і виступає самостійним, раціонально діючим суб'єктом макроекономіки, метою економічної діяльності якого є максимізація вигід від зовнішньої торгівлі. Р. с. взаємодіє з даною економікою через **міжнародну торгівлю** (експорт та імпорт това-

рів і послуг, тобто формує *виток "чистий імпорт"* та *ін'єкцію "чистий експорт"*); **переміщення фінансових активів** (експорт та імпорт капіталу).

Рівень оподаткування (податковий тягар) – Taxation level. Вимірюється відношенням загальної суми фіскальних вилучень (*податків*) до суми доходів *фірм* і *домогосподарств*. Див. тж. *Лаффера, модель*.

Рівень безробіття – Rate of unemployment (u). Процентне відношення чисельності безробітних в економіці за певний період до загальної величини *робочої сили* (зайнятих і безробітних).

Рівень участі у робочій силі – Labour force participation rate. Відношення чисельності *робочої сили* до загальної чисельності дорослого населення.

Ринок – Market. Місце зустрічі покупця та продавця для здійснення обміну між ними. Покупець формує попит на ринку, продавець – пропозицію.

Ринок благ – Goods market. Real market. Агрегований ринок, на якому відбувається обмін (купівля-продаж) благ. На Р. б. *фірми* (виробники благ) формують *сукупну пропозицію* благ (продуктів; товарів та послуг), а *домогосподарства* (споживачі благ) – *сукупний попит*. Абстрагування від усього розмаїття товарів і послуг, що виробляють фірми, дозволяє виділити найбільш важливі закономірності функціонування Р. б., тобто закономірності формування сукупного попиту й сукупної пропозиції. Тж. **Реальний ринок. Ринок продуктів. Ринок товарів і послуг.**

Ринок ресурсів – Resource market. Агрегований ринок, на якому відбувається купівля-продаж *ресурсів*. Відповідно до найбільш поширеної класифікації ресурсів Р. р. можна представити як сукупність ринків: ринку землі, *ринку праці*, ринку капіталу та ринку підприємницьких здібностей. Зазвичай у макроекономічних моделях Р. р. представлений *ринком праці*, оскільки закономірності його функціонування (формування попиту та пропозиції на працю, встановлення *повної зайнятості*) дозволяють пояснити макроекономічні процеси, зокрема у короткостроковому періоді. Для дослідження макроекономіки у довгостроковому періоді також розглядається ринок капіталу.

Ринок праці – Labour market. Один із найголовніших *ринків ресурсів*, на якому відбувається купівля фірмами *праці* (здібностей до праці, найманої праці) у *домогосподарств*. Рівновага на *P. п.* дозволяє визначити рівноважну чисельність робочої сили в економіці та рівноважну "ціну праці" – рівень заробітної плати. Аналіз нерівноваги на *P. п.* дозволяє з'ясувати причини та форми безробіття, шляхи досягнення *повної зайнятості* ресурсів. Оскільки дослідження *P. п.* у *макроекономічних моделях* дозволяє зробити висновки щодо функціонування усього *ринку ресурсів*, то проблема повної зайнятості ресурсів зводиться до проблеми повної зайнятості на *P. п.*

Робоча сила – Labour force. Люди, які або вже зайняті у суспільному виробництві, або ті, хто не має роботи, але активно її шукає, тобто *P. с.* – сукупність *зайнятих* та *безробітних*. Цей показник, якщо окремо не попереджується, розраховується лише для громадського сектору економіки (військові не входять до складу робочої сили). **Тж. Трудові ресурси; Економічно активне населення.**

Розрив ВВП – GDP gap. Різниця між *потенційним ВВП* і фактично виробленим реальним ВВП. Розрізняють *рецесійний розрив* (коли різниця позитивна) та *інфляційний розрив ВВП* (коли різниця від'ємна).

С

Саморегулювання ринків – Self-adjustment of markets. Принцип *класичної школи*, згідно з яким ринки здатні до саморегулювання, тобто на них рівність між попитом і пропозицією досягається автоматично завдяки *гнучкості цін*. Досягнення одночасної рівноваги на всіх ринках теоретично було доведено Л. Вальрасом.

Сеньораж – Seniority. Доход держави від монополії на емісію грошей.

Середня схильність до заощадження – Average propensity to savings (APS). Відношення обсягу заощаджень домогосподарств до обсягу *використовуваного доходу* домогосподарств: $APS = S/(Y-T)$. Показує, який обсяг заощаджень припадає на одиницю використовуюваного доходу.

Середня схильність до споживання – Average propensity to consume (APC). Відношення обсягу споживання домогосподарств до обсягу *використовуваного доходу* домогосподарств: $APC = C/(Y-T)$. Показує, який обсяг споживчих витрат припадає на одиницю використовуваного доходу.

Сея, закон – Say's Law. Пропозиція створює свій власний попит, тобто всі вироблені в економіці *блага* будуть продані. Сформульований Ж. Б. Сеєм для грошових і товарних ринків: надлишкова пропозиція товару або надлишковий попит на гроші мають тенденцію до саморегулювання. Одне з головних припущень *класичної школи* в економіці. Відкинуто *кейнсіанством*.

Символічні гроші – Token money. Такі платіжні засоби, вартість або купівельна спроможність яких в якості грошей перевищує витрати їх виробництва або ефект від альтернативного використання.

Система національних рахунків (СНР) – System of National Product and Income Accounts. Міжнародна стандартизована статистична система макроекономічних показників. Головною метою СНР є інформаційне забезпечення комплексного та всебічного аналізу процесу створення та використання *національного продукту* та *національного доходу*. СНР містить *показники продукту* та *показники доходу*. У відповідності до рекомендацій ООН більшість країн після Другої світової війни почали використовувати СНР, що дозволило проводити макроекономічні співставлення по різних країнах світу. Методику складання СНР України розроблено згідно з рекомендаціями "Системи національних рахунків 1993". Вдосконалення методології триває одночасно з розвитком СНР та розширенням інформаційних джерел.

Спеціальні права запозичення (СДР) – Special Drawing Rights (SDR). Резерви у формі рахунків у МВФ. У випадку дефіциту платіжного балансу країна може взяти резерви з рахунку у МВФ, а при профіциті збільшити свої резерви у МВФ. СДР називають "паперове золото".

Споживчі блага – Consumer goods. Товари та послуги, які безпосередньо задовольняють потреби *домогосподарств*.

Споживчі витрати – Consumption spending (C). Витрати *домого-*

сподарств на купівлю товарів і послуг на *ринку благ*. Вони складають від 2/3 до 3/4 сукупних витрат, тобто є їх основною частиною. У складі С. в. можна виділити: витрати на поточне споживання, тобто на купівлю товарів короткострокового споживання (строком споживання менш як один рік, а також весь одяг, не залежно від строку його використання); витрати на товари тривалого використання, тобто товари строком використання більше за рік (меблі, побутова техніка, автомобілі, яхти, персональні літаки; виключенням є витрати на придбання житла, які враховуються у складі *інвестиційних витрат*); витрати на послуги. Згідно з кейнсіанським підходом споживчі витрати поділяються на автономне споживання (не залежить від використовованого доходу) і індуковане споживання (залежить від використовованого доходу). Тж. **Витрати на споживання.**

Стагнація – Stagnation. Тривалий спад виробництва.

Стагфляція – Stagflation. Інфляція, що супроводжується *стагнацією* виробництва і високим *рівнем безробіття*; одночасне зростання рівня цін і безробіття.

Статична економіка – Static economy. Економіка, в якій *чисті приватні внутрішні інвестиції* дорівнюють нулю, а *валові приватні внутрішні інвестиції* дорівнюють сумі амортизаційних відрахувань (споживанню основного капіталу).

Стерилізація – Sterilization. Заходи, що здійснюються *центральним банком* для нейтралізації впливу *інтервенції* на валютному ринку на *пропозицію грошей* в країні, як правило, у вигляді купівлі або продажу цінних паперів на грошовому ринку на суму *інтервенції* на валютному ринку.

Структурне безробіття – Structural unemployment. Безробіття, яке виникає внаслідок структурних (технологічних) змін в економіці, тобто нерівномірного розвитку галузей економіки (занепад і зникнення одних, виникнення інших). Такі зміни спричиняють зміни у структурі попиту на споживчі товари та в технологіях виробництва (інновації). Структурний безробітний відрізняється від *фрикційного* тим, що йому для працевлаштування необхідна *перекваліфікація*. С. б. вважається неминучим для економіки, але певною мірою бажаним. С. б. разом із *фрикційним безробіттям*

формує *природний рівень безробіття* в економіці. Тж. **Технологічне безробіття**.

Суб'єкти макроекономіки – Subjects of macroeconomics. Агреговані дійові особи, учасники, агенти макроекономічних процесів (сектори макроекономіки): *домогосподарства* (сектор домогосподарств); *фірми* (сектор фірм); 3) *державна* (державний сектор); *решта світу* (закордонний сектор). Предмет *макроекономіки* можна визначити як вивчення взаємодії між С. м. Тж. **Агенти; Макроекономічні агенти**.

Субсидії – Subsidies. Безоплатна допомога сектору *фірм* з боку *держави* з метою підтримки стратегічно важливих видів виробництва. Один із видів державних *трансфертів*.

Сукупна пропозиція – Aggregate supply. Сумарний обсяг товарів та послуг, які виробники готові продати на ринку за даного рівня внутрішніх цін. Класична модель С. п. пропонує розглядати С. п. у довгостроковому періоді за умов *класичної дихотомії* (ціни повністю гнучкі та не впливають на реальний сектор). Відтак обсяг С. п. не залежить від рівня цін і визначається лише обсягом наявних в економіці ресурсів, які повністю задіяні в процесі виробництва (повна зайнятість, природний рівень випуску), – лінія С. п. набуває форми вертикалі (так званий "класичний відрізок" лінії С. п.), тобто С. п. повністю нееластична за рівнем цін. **Кейнсіанська модель С. п.** розглядає С. п. у короткостроковому періоді за умов жорсткого зв'язку між цінами і обсягом виробництва: у крайньому випадку ціни повністю визначають обсяг С. п., тобто економіка готова запропонувати будь-яку кількість благ за певного рівня цін – лінія С. п. набуває форми горизонталі (так званий "кейнсіанський відрізок" лінії С. п.), тобто С. п. повністю еластична за цінами. У менш жорсткому кейнсіанському варіанті (його також називають "проміжним", "перехідним") ціни частково визначають обсяг С. п. Лінія С. п. набуває форми кривої з позитивним нахилом ("проміжний відрізок" лінії С. п.). **Цінові фактори С. п.** відображають зміну у обсязі С. п. через зміну рівня цін. **Нецінові фактори С. п.** впливають на С. п. опосередковано через зміну у середніх витратах виробництва: рівень технології виробництва, продуктивність праці, зміни цін на ресурси і т. п.

Сукупний попит – Aggregate demand. Загальні *заплановані*

витрати в економіці протягом певного періоду за певного рівня внутрішніх цін. **Спільні риси між С. п. і попитом на окреме благо:** відображується обернена залежність між цінами та попитом; спільний мотиваційний механізм прийняття рішень – купляти більше при зниженні ціни (цін) і навпаки; 3) перетин з лінією пропозиції відображає рівновагу. **Відмінності:** 1) лінія попиту на окреме благо будується на передумові про незмінності цін на інші товари. Лінія С. п. відображає зміну загального рівня цін; 2) лінія попиту на окреме благо будується на передумові про незмінність доходів. Лінія С. п. передбачає можливість зміни доходів. Відповідно, від'ємний нахил лінії С. п. неможливо пояснити ефектами доходу і заміщення. Згідно з наявністю чотирьох *суб'єктів макроекономіки* (агентів) структуру С. п. можна визначити як суму запланованих **витрат на споживання** (витрати домогосподарств); як **інвестиції** (витрати фірм і витрати домогосподарств на будівництво житла); як **державні закупки товарів і послуг** та як **чистий експорт** товарів та послуг. Залежно від характеру впливу розрізняють цінові і нецінові фактори С. п. Цінові фактори С. п. відображають зміну в обсязі С. п. через зміну рівня цін. Виділяють три цінових фактори С. п.: 1) *ефект процентної ставки*; 2) *ефект багатства*; 3) *ефект імпортих закупівель*. Вплив цінових факторів С. п. ілюструється рухом вздовж лінії С. п. Нецінові фактори С. п. спричиняють зміни у характері С. п. До них відносяться різноманітні *шоки* в чотирьох складових С. п. Нецінові фактори збільшують або зменшують обсяги С. п. для всіх можливих рівнів цін (пересувають лінію С. п.).

Суспільні блага – Public goods. Товари або послуги, вигоди від використання яких торкаються всіх членів суспільства незалежно від бажання окремих осіб споживати ці блага. Приклади С. б.: внутрішня та зовнішня безпека, освіта, охорона здоров'я, автошляхи, система соціального захисту тощо. С. б. продукує *держава*, здійснюючи *державні витрати* на створення С. б. за рахунок *податків*.

Т

Темп економічного зростання – Rate of growth (g). Головний індикатор фаз економічного циклу, який обчислюється у відсотках і розраховується за формулою $g = [(Y_1 - Y_0) / Y_0] \cdot 100 \%$, де

Y_1 – реальний ВВП поточного року, Y_0 – реальний ВВП попереднього року. Таким чином, цей показник характеризує процентну зміну реального ВВП (сукупного випуску) у кожному наступному році у порівнянні з попереднім (насправді цей показник є показником **темпу приросту ВВП**).

Теорія економіки пропозиції – Supply-side economics. Один із напрямів розвитку *неокласичної економічної теорії* поряд із *монетаризмом* та *теорією раціональних сподівань*. Основна ідея полягає в аналізі економіки зі сторони *сукупної пропозиції* (продовження традиції *класичної школи*), але не у довгостроковому періоді, а у короткостроковому.

Теорія раціональних сподівань – Rational expectations theory. Теорія, згідно з якою економічні *агенти* оцінюють майбутні події, застосовуючи всю наявну інформацію з метою уникнення систематичних помилок у прогнозах. Один із напрямів розвитку *неокласичної економічної теорії* поряд з *теорією економіки пропозиції* та *монетаризмом*.

Товарні гроші – Commodity money. Товар, який одночасно використовується як засіб обміну та продається або купується як звичайний товар.

Товарно-матеріальні запаси (ТМЗ) – Inventory. Надлишки продукції, яку *фірми* не змогли реалізувати на *ринку благ* в результаті перевищення *сукупної пропозиції* над *сукупним попитом*. Зміни у ТМЗ розглядаються як компонент *інвестиційних витрат*. Зміни у ТМЗ знаходяться в оберненій залежності від напрямку змін сукупного попиту відносно сукупної пропозиції. Зміни у ТМЗ є механізмом відновлення рівноваги в моделі товарного ринку (ринку благ). Див. тж. *Незаплановані інвестиції у товарно-матеріальні запаси*.

Торговельний баланс – Trade balance. Частина (рахунок) *платіжного балансу*, в якому відображаються операції з *експорту* та *імпорту* товарів і послуг. Сальдо Т. б. відповідає *чистому експорту*.

Трансакційні витрати – Transaction costs. Витрати, пов'язані з проведенням операцій (трансакцій). Наприклад, витрати, які виникають при обміні активів різного ступеню *ліквідності*.

Трансакційний попит на гроші – Transaction demand for money. Попит на гроші для угод (операцій, трансакцій), тобто для купівлі товарів і послуг. Т. п. н. г. було пояснено *класичною школою*, він вважався єдиним і виводився з *кількісного рівняння* (рівняння обміну): $MV = PY \Rightarrow M = PY / V$, тобто величина Т. п. н. г. прямо залежить від обсягу реального випуску (Y), рівня цін (P) і обернено пропорційна швидкості обертання грошей (V).

Трансфери (трансферти) – Transfers (transferts). Односторонні платежі, тобто платежі, які не вимагають зворотніх зобов'язань, наприклад подарунки, беззворотня допомога. До державних Т. також відносяться пенсії, стипендії, соціальна допомога. Залежно від суб'єктів здійснення можуть поділятися на державні і приватні, внутрішні і зовнішні. Залежно від форми виплати – на натуральні і грошові Т.

Тренд – Trend. Тенденція, загальний напрямок.

У

Умови торгівлі – Trading conditions. Відношення між цінами експортних та імпортованих товарів; цей показник вимірює кількість іноземних товарів, які можна купити за одиницю вітчизняного обсягу продукції.

Умовний дохід – Imputed income. Дохід, який має отримувати власник матеріальних ресурсів (землі, капіталу) за умови оренди іншою особою-працівником (фірмою). Якщо власник і працівник – одна особа, він не сплачує таких доходів собі, але за умовами СНР вони (рента, процент) мають нараховуватися за середньою ринковою вартістю й включатися до складу ВВП. Тж. **Імпутований дохід.**

Ф

Фактичні витрати – Actual spending (expenses) (E). Термін, що використовується при аналізі рівноваги товарного ринку. Витрати, які фактично здійснили економічні агенти. Ф. в. завжди дорівнюють фактичному випуску ($E = Y$), оскільки надлишок або нестача випуску відносно *запланованих витрат* (сукупного попиту) відображається як зміни *інвестицій в товарно-матеріальні*

запаси. Рівновага товарного ринку встановлюється у випадку, коли Φ . в. дорівнюють *запланованим витратам*.

Факторні доходи – Incomes from factors of production. Доходи, які отримують власники *ресурсів* (тобто *домогосподарства*) від факторів виробництва: 1) заробітна плата та утримання працюючих приватних фірм – дохід від фактору "праця"; 2) *орендна плата* або *рента* – дохід від фактору "земля", який включає в себе платежі, отримані власниками земельних ділянок і нерухомості (з урахуванням *умовних доходів*); 3) *процентні платежі* (*процент*) – дохід від *капіталу*, який використовується в процесі виробництва; 4) *прибуток* – дохід від *підприємницького хисту* (прибуток розділяють на дві частини – *доходи власників* і *прибуток корпорації*). Φ . д. використовуються при підрахунку ВВП за доходами. Сума Φ . д. складає *національний дохід*.

Фіксовані інвестиції – Fixed investment. Сума інвестиції в основний *капітал* у *житлове* будівництво.

Фінансові ринки – Financial markets. Сукупність ринкових інститутів (комерційних банків, спеціалізованих фондів тощо), які перетворюють *заощадження* домогосподарств у *інвестиції* (кредити) для фірм.

Фірми (сектор фірм) – Business firms. Самостійний, раціонально діючий суб'єкт макроекономіки, метою економічної діяльності якого є максимізація прибутку. Сектор фірм виступає: **покупцем економічних ресурсів**, використовуючі які, вони продукують **блага**, тобто є **виробником товарів і послуг** в економіці. Отримані доходи від продажу благ Φ . сплачують *домогосподарствам*. Для відшкодування зносу капіталу та розширення виробництва сектору фірм необхідні інвестиції (насамперед, для закупівлі нового обладнання), тому Φ . виступають **інвесторами**, тобто покупцями інвестиційних товарів і послуг. Як правило, для фінансування своїх інвестиційних витрат Φ . використовують позичкові кошти, тому вони виступають основним позичальником в економіці, тобто формують попит на кредитні кошти. Сектор фірм розглядається як результат *агрегування* всіх наявних фірм в економіці. На мікроекономічному рівні йому відповідає фірма. Разом із домогосподарствами Φ . формують приватний сектор економіки.

Фіскальна політика – Fiscal policy. Заходи уряду, спрямовані на забезпечення *повної зайнятості* та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому. Ідея про те, що фіскальні заходи уряду можуть сприяти стабілізації економіки, з'явилася ще під час Великої депресії 1930-х років (див. *Кейнсіанство*). Відтоді макроекономічна теорія почала відігравати важливу роль при визначенні стабілізаційних фіскальних заходів. Дві основні частини Ф. п.: політика *державних витрат* та податкова політика. Тж. **Бюджетно-податкова політика.**

Фрикційне безробіття – Frictional unemployment. Безробіття, пов'язане з добровільною зміною працівниками місця роботи й тимчасовими звільненнями. Ф. б. формують безробітні у період переходу з однієї роботи на іншу. Ф. б. вважається неминучим для економіки і певною мірою бажаним явищем. Ф. б. разом із *структурним (технологічним) безробіттям* формує *природний рівень безробіття*.

Ц

Центральний банк – Central bank. Державна установа, яка здійснює контроль за *пропозицією грошей* та умовами кредитування. Ц. б. керує усією фінансовою системою країни (зокрема комерційними банками). Ц. б. розробляє та впроваджує *монетарну політику*. Ц. б. – верхня ланка сучасної дворівневої банківської системи.

Цінові фактори сукупного попиту – Price level determinants of aggregate demand. Цінові фактори С. п. відображають зміну в обсязі С. п. через зміну рівня цін. Вплив цінових факторів С. п. ілюструється рухом вздовж лінії С. п. Виділяють три цінових фактори С. п.: 1) *ефект процентної ставки*; 2) *ефект багатства* (ефект реальних готівкових засобів); 3) *ефект імпортованих закупівель*.

Циклічне безробіття – Cyclical unemployment. Безробіття, що зумовлене недостатніми сукупними видатками (або недостатнім *сукупним попитом*), тобто безробіття, яке обумовлене фазою *економічного циклу*. Для його розрахунку необхідно від рівня фактичного безробіття відняти величину *природного рівня безробіття*.

Циклічно збалансований бюджет – Cyclically balanced budget. Рівність обсягу урядових видатків на товари і послуги та обсягу

чистих податкових надходжень протягом ділового циклу; дефіцити, що виникають у фазі спаду, нейтралізуються надлишками бюджету у фазі піднесення.

Ч

Чек – Check. Розпорядження власника банківського вкладу видати певну суму з цього вкладу іншій особі або самому собі.
Ч. – одна з форм *кредитних грошей*.

Чистий внутрішній продукт (ЧВП) – Net domestic product (NDP). Валовий внутрішній продукт за вирахуванням тієї частини виробленого продукту, яка необхідна для відшкодування капітальних благ, зношених у процесі його виробництва (амортизація або ж *відновні інвестиції*), тобто $\text{ЧВП} = \text{ВВП} - \text{Амортизація}$.

Чистий економічний добробут – Net Economic Welfare. Показник, який включає в себе вартісну оцінку факторів, що покращують добробут, але не враховуються у ВВП (*value of goods*): кількість вільного часу для підвищення рівня освіти, виховання дітей, самовдосконалення, праця на себе, якість медичного обслуговування і т. ін. При цьому із величини ВВП відраховується вартість всього того, що погіршує якість життя (*value of bads*): рівень захворюваності і смертності, тривалість життя, рівень злочинності, негативні наслідки урбанізації і т. ін. Показник Ч. е. д. було запропоновано у 1972 р. Джеймсом Тобіном та Вільямом Нордхаузом.

Чисті інвестиції – Net investments. Валові інвестиції за вирахуванням *відновних інвестицій* (амортизації).

Чисті податки – Net taxes. Податкові надходження (*податки*) за вирахуванням *трансфертів*, тобто сальдо надходжень до *державного бюджету*.

Чисті трансфери (трансферти) – Net transfers. Особисті і урядові трансфери резидентам різних країн мінус особисті та урядові трансферні платежі, отримані від резидентів інших країн.

Чисті факторні доходи – Net incomes from factors of production. Різниця між доходами, отриманими громадянами даної країни (резидентами) на національні фактори виробництва (ті, що належать резидентам) в інших країнах, і доходами, отриманими іноземцями

(нерезидентами), на іноземні (ті, що належать нерезидентам) фактори виробництва в даній країні. Ч. ф. д. = Доходи резидентів за кордоном – Доходи нерезидентів в даній економіці. Ч. ф. д. – величина, на яку ВВП (ВНД) відрізняється від ВВП.

Чистий експорт – Net export (X, NE, NX). Різниця між експортними та імпортними платежами за певний період. Відповідає сальдо торговельного балансу. Компонент ВВП при розрахунку за витратами. Ч. е. розглядається в якості *ін'єкції*, дорівнює сальдо рахунку поточних операцій у *платіжному балансі*.

Чистий імпорт – Net import (I, NI, NM). Різниця між імпортними та експортними платежами за певний період. Ч. і. розглядається в якості *витоку*.

Чистий національний продукт (ЧНП) – Net National Product (NNP). Один із показників *системи національних рахунків*, який відрізняється від ВВП (ВНД) на величину амортизації (*відновних інвестицій*), тобто ЧНП = ВВП – Амортизація.

Ш

Швидкість обігу грошей – Velocity of money. Кількість разів за період, які грошова одиниця, перебуваючи в обігу, витрачається на купівлю товарів і послуг.

Шоки – Shocks. Раптові зміни умов рівноваги на *макроекономічних ринках*. Розрізняють Ш. сукупного попиту та Ш. сукупної пропозиції. Прикладами Ш. є: політичні й випадкові події, зміни цін на енергоресурси (нафту), зміни в економічній політиці.

Навчальне видання

ДУШЕЙКО Дмитро Михайлович

ЗБІРНИК ВИБРАНИХ ТЕРМІНІВ З МАКРОЕКОНОМІКИ

(українською мовою)

Редактор М.П. Фоміна
Комп'ютерна правка В.Г. Єлесіна
Комп'ютерна верстка К.О. Докієнко
Коректор Н.О. Шайкіна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК
№ 1150 від 12.12.2002 р.

Підписано до друку 01.09.05. Папір офсетний. Формат 60×84/16.
Гарнітура "Таймс". Друк офсетний. Ум. друк. арк. 2,4. Обл.-вид. арк. 2,6.
Тираж 300 прим. Вид. № 21. Зам. № 170. Ціна договірна

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування,
54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5

ВИДАВНИЦТВО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ

Шановні панове!

Запрошуємо Вас ознайомитись з можливостями книжкового видавництва, висококваліфіковані спеціалісти якого забезпечать оперативне та якісне виконання замовлення будь-якого рівня складності.

Наш головний принцип – задовольнити потреби замовника в повному комплексі поліграфічних послуг, починаючи з розробки та підготовки оригіналу-макета, що виконується на базі ІВМ РС, і закінчуючи друком на офсетних машинах.

Крім цього, ми маємо повний комплекс післядрукарського обладнання, що дає можливість виконувати:

- ✓ аркушепідбір;
- ✓ брошурування на скобу, клей;
- ✓ порізку на гільйотинах;
- ✓ ламінування.

Видавництво також оснащено сучасним цифровим дублюкатором фірми "Duplo" формату А3, що дає можливість тиражувати зі швидкістю до 130 копій за хвилину.

Для постійних клієнтів – гнучка система знижок.

Отже, якщо вам потрібно надрукувати *підручники, книги, брошури, журнали, каталоги, рекламні листівки, прайс-листи, бланки, візитні картки*, – ми до Ваших послуг.

© Національний університет кораблебудування

✉ Україна, 54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5,
видавництво НУК

☎ 8(0512) 47-83-86; 39-81-42, 39-73-39, fax 8(0512) 42-46-52;

E-mail: publishing@usmtu.edu.ua